

lata, mely szerint beható én- és világismeret csupán interszjektív módon lehetséges. József Attila soraival: „hiába fűröszöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat”. Ebből nőtt ki pl. a *Párbeszéd* című könyv alap gondolata, ez nyújt léttalajt Nádas megejtő toleranciájának, a Másik iránt való mérhetetlen nyitottságának: „a magam tudása nem abban rejlik, hogy érteném a dolgok, a jelenségek, az események jelentőségét akár csak a saját életemben is, hanem éppen mások sorsából és végzetéből kell megértenem, amit önmagamról illetően nem tudok”. Másutt: „annyi lennék és addig, amennyit és ameddig valakit megszólítok? Magamban érvényesítek másokat”. Vagy: „ki vagyok én, ha a másik szemében ismerem föl önmagam. . . Vagyok-e, ha a másik szemében nem ismerem föl önmagam”.

A kötet írásai, egy nagyszabású reflexív-önreflexív művelet részeként, hisszük, megvalósítják az önkoncepció lényeges momentumait: megfelelni a civil tartás, a morális igényesség követelményének, nem tapadni ideológémákhoz. Belesimulnak a szövegszerű önállítás folyamatába (azzal, hogy ezúttal nem a fantázia gondolatai vannak fölényben).

Nádas beszél a milióre és identitásra bontott belső történelemről, a magatartás, a szellemi és lélektani kitevők eredőjéről – ezúttal nem a fikció teremtette összefüggésekbe helyezve. Beszél a személyesség dolgairól, közben az identitás bonyolultságáról, a gyermekkor kitörölhetetlen örökségéről, az apa alakjában összesűrűsödő, súlyos életemlékről, de nem a személyiség, hanem elsődlegesen egy problémaérzékeny gondolkodás, „a szellemi magánszféra” néhány vetületének felmutatása érdekében. A kisműfajok, a kifejezésformák, a sokszor narratív felépítettség, a képzelet, az emlékezés, a reflexió együttes életében bízza adja hozzájárulását az önismeret/világismeret nyelvének megteremtéséhez. Gondolatai a szövegek jellegénél fogva többnyire közvetlen formában hagyják el a tudati élet tartományait, s bár nem kívánja őket az esztétikum szférájába transzponálni, nem formai elhivatottság nélkül valók. Azért olvashatók szinte könnyedén és jó érzéssel, mert még a kérdésfelvetésében filozófiailag orientált szöveg helyeket sem kívánja „mélyértelművé” vagy netalán föltétlen érvényűvé mitizálni, kulturális referenciái sohasem hivalkodóak; ez a könyv a tudás, a felelősségteljes gondolkodás sajátosan szerény létmódja.

FARAGÓ Kornélia

K. ÉS A TÖBBIEK

Talamon Alfonz: *Gályák Imbrium tengerén*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1992

B. B., Talamon Alfonz *Gályák Imbrium tengerén* című regényének hőse egy reggel lidérces álomból ébred, ám kínos álmának borzalmait eltörpülnek azon megpróbáltatások és meghurcoltatások mellett, amelyekkel a valóságban kell szembenéznie. B. B. esete K. úréhoz hasonlatos, minthogy maga is egy késő mása Kafka regényhőisének, s egy, a *Perben* történetek óta nem sokat változott, rideg, könyörtelen világban él. Bűne, amiért katonai büntetőtáborba hurcolják, épp annyira titokzatos és megfejthetetlen, mint a másik regényalak halálos vétké. A sorsát alakító magasabb erőkkkel szemben, akár K., maga is tehetetlen. Egy páncélozott katonai járműben tűnik el végleg a szemünk elől.

Azt a hatalmat, mely a kismerek sorsáról dönt – s teszi ezt gátlástalanul –, egyenruhások alkotják, akik merev rendtartással, körülményesen, feljebbvalóikról rébuszokban,

a lényegét megkerülve, a rejtélyt még rejtélyesebbé téve beszélnek. Mintha a *Per* ügyvédei, bírái beszélnének.

B. B. csak igen nagy fenntartásokkal nevezhető regényhősnek, mivel semmiben sem hasonlít a nagy célokért küzdő s elbukó klasszikus regényhősökhöz, de az intellektuális próza filozófiai elveket s magatartást képviselő szereplőjéhez sem mérhető. B. B. – s ezt névtelensége is sugallja – csak egy a tébláboló-tehetetlen kisemberek közül, akikkel kitol a sors, s akik képtelenek ezzel szembenézni, s minden kezdeményezésük nevetségessé válik. B. B. tipikus példája az önhibájukon kívül örök kudarcra ítélteknek, akik megszeppennek a portástól, akik reszketve kopogtatnak be a hivatalokba, eltévednek a többemeletes épületekben, nem tudnak eligazodni a pályaudvarokon, akiket cserbenhagy férfiaságuk a döntő pillanatban, s akik félelmeik, szorongásaik elől az álmok vizére, Imbrium tengerére menekülnek. A B. B.-vel kapcsolatos események is valahol az álom és a valóság határán történnek. Álmodozókészsége végtelen, mint ahogy képzelődéseinek sincs határa. Tudatos álmodozó, aki a kellemes élmények előhívása érdekében emlékek, hangulatok, különös érzések után kutat, hogy legtöbbször banális, olcsó regényekből ismert szerelmi jelenetekkel is megelégedjék, mire a várt álom elmarad. Máskor a legkisebb vesztély érzete is elegendő ahhoz, hogy őrült fantáziaképek hatalmába kerüljön. Ilyen abszurd képzelődés színhelyévé válik, miután eltéved benne, a katonai parancsnokság épülete is.

A katonai parancsnokság épületében történetek s a B. B. utolsó városbéli sétáját leíró szövegegységek a regény legteljesebb részletei. A történetmomentumok finom kidolgozása, B. B. reakcióinak aprólékos leírása által Talamon Alfonz nagyszerűen érzékelteti a főhős magányát, elvesztségét, tehetetlenségét. Amíg a sokemeletes, rideg épületben magárahagyatottsága ébreszt benne félelemérzetet, addig városbéli bolyongása közben a tömeg, az emberek hűvös kivülállása kelt benne ugyanolyan érzéseket. A lényeg mindkét esetben ugyanaz: katonai behívója megkülönböztető jelként ül rajta, nincs senki, aki segítsen rajta, aki megértse szorongásait.

Az előbbieken tárgyalt részleteknél funkcióra talál az író körülményessége, amellyel a szöveget formálja. Stílusa a hosszúra nyúlt álom, a képzelgés kínosságát jól érzékelteti, de legtöbbször modorossá válik, csak a szöveg megértését bonyolítja. Például csak hosszú körmondatok, unalmas köntörfalazás által tudjuk meg regényében, hogy valaki egy órát néz, valaki köhög stb. Ha negatív jelzőket keresek, hogy ezt az írásmódot jellemezzem, azt mondom, bőbeszédű, fecsegő, szószátyár stb. Azt mondják, Hemingway állva írta műveit, s részben emiatt lettek mondatai rendkívül tömörek, ám annál sokatmondóbbak. Hemingway bízott az olvasó készségében, hogy a sorok között is tud olvasni. Talamon Alfonz vagy az olvasóval szemben bizalmatlan, vagy túl kényelmes helyzetben ír. Még szerencse, hogy a regénytömb felénél alábbhagy köntörfalazó kedve valamelyest, miáltal olvashatóvá, élvezhetővé válik a regény, s eloszlik a gyanúnk, hogy ez az írói körülményesség a mondandó, az igaz alkotói élményanyag hiányát palástolja.

Talamon Alfonz – ezt könyve alapján biztos állíthatjuk – rendkívüli íráskészséggel bír. Egyelőre azonban csak írni tud s szeret, ám a regényíráshoz, a nagyobb kompozíció létrehozásához még hiányzik a megfelelő élmény, az „anyag”, s elméleti ismeretei is hiányosak. Persze ez nem azt jelenti, hogy ha valaki irodalomelméleti definíciókat magol, jó regényíróvá válik.

Babits Mihály írja az *Európai irodalom történetében*, hogy a nagy művek az évszázadokat is átívelve „felelgetnek” egymásnak, s ez a „világirodalmi hatás lélektana”. Így felel Kafka művére, a *Perre*, Camus *Közönye*, de Susan Sontag *Halálkézlete*, Pe-

ter Handke *Végre egy kínai* című műve is ebbe a sorba tartozik. B. B. is K., Mersault és a többi ismert regényalak mása, csak épp egy kísérletező, hangját kereső író művébe csöppent.

BENCE Erika

SZÓRAKOZTATÓ OLVASMÁNY A FÖLDÖN TÚLI LÉNYEKRŐL

Dom Augustin Calmet: *Angyalokról, démonokról, szellemekről, valamint a magyar-, cseh-, morvaországi és sziléziai vámpírokról és kísértetekről*. Holnap Kiadó, Budapest, 1992

Dom Augustin Calmet (1672–1757) könyve 1746-ban jelent meg először, magyar nyelven pedig a szerző halála után 235 évvel. A korabeli tudós közvélemény legnagyobb meglepetését váltotta ki, mivel az ész, a fény, a világosság századában, a felvilágosodás korában jelent meg. A kortársak nem láttak benne mást, mint a hetvennégy éves lotaringiai bencés apát, Dom Calmet szellemi hanyatlásának cáfolhatatlan bizonyítékát.

Az apát a felvilágosodás szellemének ellentmondva kutatta és írta le a földön túli lényekről szóló vérfagyasztó történeteket, különös tekintettel a Közép-Európában terjedő vámpír- és kísértethistóriákra. Az értekezés bevezetőjében igyekszik megmagyarázni, miért választotta munkája tárgyául ezt az ellentmondásos témát. „Saját okulásomra fogtam a mű írásába, azért, hogy én magam az igazságnak megfelelő képet alkothassak mindarról, amit az angyalokról, démonokról, visszajáró lelkekről mesélnek. Tudni akartam, hogy az egész kérdés vajon mennyire bizonyos vagy kétes, igaz vagy hamis. . .” Azokhoz szól a művében, akiket nem béklyóznak az előítéletek, akik az ész érveire hallgatnak, és körültekintően, hideg fejjel képesek megvizsgálni a dolgokat. Módszeréről a következőket írja: „Történésként, filozófusként és teológusként fogom megvizsgálni a kérdést. Történetíróként megkísérlem feltárni a tények igazságát, filozófusként az okokat és körülményeket elemzem, s végül a teológia fényénél levonom a vallásra vonatkozó következtetéseket.” Alapossággal és körültekintéssel igyekszik vizsgálni, de gyakran ellentmondásokba keveredik.

Példáit a szentírásból, a zsidó levelekből, ókori, középkori és korabeli szerzőktől veszi át. Számos „megtörtént” esetet sorol fel elrettentő példaként az olvasó okulására.

A feltámadás – írja – kivétel nélkül csodás események következménye, és csakis Isten mindenhatóságának tulajdonítható, mint pl. Krisztus feltámadása, Lázár feltámasztása stb. A sírjukból visszatérő halott emberek – vámpírok – járkálnak, beszélnek, embereket és állatokat rontanak meg, és rokonaik vérért szívják, akik aztán megbetegednek, vámpírkórt kapnak, majd meg is halnak. Vészt hozó látogatásaiktól, mótelyüktől csak úgy lehet megszabadulni, ha kihantolják és karóba húzzák, lenyakazzák, felnyársalják vagy elégetik őket. A vámpírokat az élő emberek élete élteti, ha pedig megvizsgálják a kihantolt testüket, meglepő a látvány: a test nem indult bomlásnak, hajlékonyak, mozgathatók a végtagjai, a vére folyékony és piros. Magyarországon több esetről is beszámol; egyikben a 62 éves apa meghal, de a temetés után három napra visszajár, és a fia, majd még ötven-hatan meghalnak a faluban. A belgrádi törvényszékről két tiszt és egy hóhér vizsgálja ki az ügyet, mert mint kiderült, vámpírral volt dolguk. A hóhér egy karóval átszúrta a halott